

National Report of Hungary

A MUNKAVÁLLALÓI TULAJDONLÁS MAGYARORSZÁGON

1. A munkavállalói tulajdonlás fogalma

A munkavállalói tulajdonlás tág értelemben azt jelenti, hogy a társaság munkavállalója (dolgozója, alkalmazottja) résztulajdonos. **Szűkebb értelemben** azonban a munkavállalók kedvezményes együttes tulajdonszerzésével kialakult és fenntartott munkavállalói tulajdonlást érti a törvényhozás és a szakirodalom e fogalmon. A továbbiakban csak ez utóbbi értelemben lesz szó munkavállalói tulajdonról.

Munkavállalói tulajdonláson a munkavállalók saját társaságukban bármely jogi formában megvalósult résztulajdona összességét és jogilag szabályozott együttműködését értjük, azaz társas vállalkozásban **jogosultságot**

- ❖ a működés tartama alatt a tulajdonosi döntésekben való részvételre (közgyűlési jogok) és
- ❖ a működés tartama alatt a tőkejövedelemből, a vállalkozás jogutód nélküli megszűnése esetén a tehermentes tiszta vagyonból (likvidációs hányad) való részesedésre (gyűjtőfogalom: vagyoni jogok).

A munkavállalói tulajdonlás **önfoglalkoztatást** jelent. E minőségben őstermelőként egyidős a magántulajdon kialakulásával. Tőkés viszonyok között újkori megjelenési formája az Egyesült Államokban az 1950-es években megjelent ESOP¹.

A munkavállalói tulajdonlás főbb szociális és gazdasági előnyei

A munkavállalói tulajdonlás főbb előnyei a már vázolt tulajdonosi jogok gyakorlásából következően:

- a munkavállalókat tulajdonosként és munkavállalóként egyaránt érdekeltté teszi a vállalat fennmaradásában és sikerében, s ez oldja ezen vállalatoknál a munka és a tőke, többségi munkavállalói résztulajdon esetén a munkavállalók és az általuk

¹ ESOP = Employee Stock Ownership Plan (A magyar MRP megfelelője az angolban)

választott vezető, általában a munkavállalók és a vezetés ellenérdekeltségét, mindez növeli a vállalati és a politikai stabilizációt;

- a munkavállalók tulajdonosként hozzájutnak mindazon vállalati (tőke világa) információhoz, melyekhez bármely más tulajdonos hozzájuthat, de munkaviszony (a munka világa) alapján azokra joggalappal nem rendelkeznek;

- a munkavállalók résztulajdonuk arányában a munkajövedelem mellett - munkaviszonyuktól független jogosultságként –tőkejövedelemhez jutnak és résztvesznek a vállalat tulajdonosi döntéseiben, s ez ellenérdekeltség esetén beavatkozást tesz lehetővé;

- jótékony hatással van a minőség biztosításra, a foglalkoztatottságra, a termelékenységre és a jövedelmezőségre, s ez növeli a vállalat stabilitását,

- mindezek kedvező feltételeket teremtenek külső befektetők bevonásával a kölcsöntőke csökkentésére és ezzel a vállalat jövedelmezőségének a növelésére.

2. GAZDASÁGTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

2.1. A termelőgazdaság társadalmasítása Magyarországon (1949-1989)

Magyarország államformája 1949. augusztus 20-án kihirdetett Alkotmány szerint köztársaságból *népköztársasággá*, a termelőgazdasága pedig ezt követően piacgazdaságból fokozatosan *tervgazdálkodássá* alakult át, s vált az ország előbb népi demokratikus, majd szocialista országgá.

A termelőgazdaság szervezeti rendszerében a vezető helyet az 1949. augusztus 20-án módosított magyar alkotmánynak megfelelően a 10 alkalmazottat elérő *magánvállalkozások államosítása következtében* az állami szektor kapta meg, melyet a mezőgazdaságban *állami gazdaságok*, más gazdasági ágakban pedig *állami vállalatok* testesítettek meg.

A második helyre - *a kisárutermelő mezőgazdasági magángazdaságok, a kisiparosok és a kiskereskedők főleg kényszertagosítása útján létrejött termelőszövetkezeteknek* a termelőgazdaságban, főleg a mezőgazdaságban elfoglalt súlya alapján – a szövetkezeti szektor lépett.

Kisárutermelőként a termelőszövetkezeti tagok részére juttatott háztáji magán gazdaságok, kisárutermelőként és szolgáltatóként a kisiparosok és kiskereskedők -

jelentősen korlátozott tevékenységi körrel és mérethatárral - a köztársaság 1989. október 23-án történt újbóli kikiáltásáig, a lakosság ellátásában azonban végig, majd az 1980-as évek elejétől önként alakult társas vállalkozások² révén - főleg beszállítóként - a beruházási javak piacán is mind jelentősebb szerepet játszott az 1949-ben harmadik helyre sorolt magánszektor is.

2.2. A termelőgazdaság magánosítása Magyarországon (1989-1998)

Magyarország államformája 1989. október 23-án népköztársaságból újra *polgári demokratikus köztársasággá*, a termelőgazdasága pedig *tervgazdálkodásból hivatalosan is* piacgazdasággá alakult vissza. Ez a folyamat azonban érdemben már az 1960-as végén, az un. *szocialista piacgazdaság* koncepció megvalósításának megkezdésével megindult és az 1980-as években az un. *második gazdaság*³ kialakításával fel is gyorsult különös tekintettel arra, hogy kisvállalkozások (gazdasági munkaközösségek, kisserőkezetek) formájában a *magánszektor* fejlődése is jelentős fejlődésnek indult.

Magyarországon a termelőgazdaság magánosítása

A. az 1980-as évek végén indult meg

- a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény, továbbá
- *az állami vállalatok* részvénytársasággá, vagy korlátolt felelősségű *társasággá történő átalakulását szabályozó* 1989. évi XIII. törvény megalkotásával,
- majd azok alkalmazásba vételével

B. és felgyorsult

- *az állami szektor vezető szerepének az alkotmányból* 1989. október 23-án történt *törlésével*, majd
- az 1992. tavaszi országgyűlési cikluson hozott privatizációs törvények⁴ és

² Vállalati dolgozók által a vállalat termelőeszközeivel működtetett gazdasági munkaközösségek, a főfoglalkozásként saját tőkével önként társult magánszemélyek által alapított un. gazdasági munkaközösségek, ma már közkereseti társaságok és kisserőkezetek formájában

³ A társadalmi szektor termelőeszközeivel a vállalati alkalmazott munkavállalók vállalati gazdasági munkaközösség (mai fogalom szerint közkereseti társaság) formájában vállalkozhattak.

⁴ 12. § (1) A tartósan állami tulajdonban maradó vállalkozói vagyon kezeléséről és hasznosításáról szóló 1992. évi LIII. törvény és az időlegesen állami tulajdonban lévő vagyon értékesítéséről, hasznosításáról és védelméről szóló 1992. évi LIV. törvény.

- a Munkavállalói Résztulajdonosi Programról (MRP) szóló 1992. évi XLIV. (MRP) törvény alkalmazásba vételével.

A versenyszektor magánosítása 1998. év végével érdemben lezárult. A magyar gazdaságban a GDP döntő többségét a magánszektor szolgáltatja. Ma már érdemben

- csak a monopol, illetve oligopol helyzetben lévő nagyméretű *volt országos állami nagyvállalatok jogutód társaságának a részbeni magánosítása* (törvény határozza meg a tartósan állami tulajdonban megtartandó mértéket),

- továbbá a teljes mértékben magánosítandó gazdasági társaságokban *még meglévő kisebbségi, névértékben azonban még mindig jelentős állami társasági részesedés* értékesítése van hátra.

A privatizáció 8 éve alatt annak három szakasza különült el:

1. A még a szocialista időszakban előkészített **készpénzes privatizációs stratégia** 1992. szeptemberéig tartott.

2. Ezt a stratégiát az 1990-es parlamenti választások során győztes konzervatív kormány által előkészített privatizációs törvénycsomaggal 1992. szeptemberével bevezetett, a kormányzati ciklus végéig, 1994. májusáig tartó, *a belföldiek és ezen belül a munkavállalók tulajdonszerzését előtérbe helyező kedvezményes privatizációs stratégia* követte.

3. A kedvezményes privatizációs stratégiát az 1994-es parlamenti választások során győztes szociál-liberális kormány által előterjesztett, már 1995. áprilisában az Országgyűlés által elfogadott ma is hatályos új privatizációs – az 1995. évi XXXIX. - törvénnyel bevezetett újabb készpénzes privatizációs stratégia alkalmazása váltotta fel.

A versenyszektor privatizációjának egész tartama alatt a pénzügypolitikát a magyar tőke zömét képező *lakossági megtakarításoknak a termelőfolyamatokon kívüli lekötése* jellemezte a pénzromlás mértékénél természetesen alacsonyabb, de mégis jelentős banki betéti kamatok alkalmazásával és szintén jelentős hozamokat biztosító, az állami költségvetés által garantált állampapírok kibocsátásával.

A belföldiek a privatizációs stratégia jellegének megfelelően

- *1992. év végéig egyharmad,*
- *1993-94-ben kettőharmad,*

- 1995. évtől pedig már csak mintegy egyhated,
- összességében mintegy egyharmad részben

részesedtek a privatizált állami vagyomból.

A munkavállalók és a kedvezményes munkavállalói tulajdonszerzés céljára megalakult 300 MRP szervezet⁵ tulajdonába – a versenyszektorban az állam privatizált vállalkozói vagyonának mintegy 5 %-a került.

2.3. A munkavállalói tulajdon formáinak kialakulása

A munkavállalói tulajdon Magyarországon előbb *szövetkezeti, majd gazdasági társasági* társas vállalkozási formában alakult ki és jelentkezik napjainkban is a következők szerint.

2.3.1 Munkavállalói tulajdon kialakulása szövetkezetben

Magyarországon a szövetkezetek 1875-től, a kereskedelmi törvény meghozatalától **1949-ig**, a szocialista tervgazdaság bevezetéséig kereskedelmi (mai nevükön: gazdasági) társaságnak minősültek és - rochdal-i típusú – a kisárutermelők és a fogyasztók önkéntes társulását képező *nonprofit kereskedelmi társaságként* működtek.

Az ilyen típusú szövetkezetek államosítása után a termelőgazdaságban, elsősorban a mezőgazdaságban **megalakított termelőszövetkezetek** azonban ettől már jellegükben eltértek. A szövetkezeti tagsági viszony t.i. a munkavállalók társadalombiztosítása, nyugdíjazása és munkajogi védelme szempontjából közel egyenértékűvé vált az állami vállalatok alkalmazotti munkaviszonyával, de a szövetkezeti tagok kötelesek voltak a *szövetkezeti tőke emelését szolgáló un. szövetkezeti részjegyek* jegyzésére, melynek megfelelő összeget részletekben vontak le a szövetkezeti tagok fizetéséből.⁶ A tagsági (résztulajdonosi) viszony

⁵ Az állami vállalatokból átalakulással létrejött mintegy 1800 gazdasági társaság egyhated részénél alakult MRP szervezet, s ennek nagyobb része pályázat keretében többségi, vagy kizárólagos tulajdont vásárolt.

⁶ Ez legközelebb egy gazdasági társaság alkalmazottai részére – tehát zárt körben – térítés ellenében nem kedvezményesen kibocsátott, tőkeemelését szolgáló részvényhez, illetve – korlátozott felelősségű társaságnál – törzsbetéthez áll legközelebb.

megszűnése esetén a volt tagot (örökösét) a részjegyének összege illetve és illeti ma is meg.

Az 1989. évi rendszerváltozás eredményeként a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény újra a fejlett piacgazdaságokban működődő szövetkezetek mintájára törekszik szabályozni a szövetkezeteknél a tulajdonviszonyokat a következők szerint.

A szövetkezetek tőkéjének döntő részét 1992-ig a szövetkezetbe **önként társult állampolgárok csoportjának oszthatatlan tulajdonát** képező szövetkezeti vagyon képezte, melynek *eredete* ipari szövetkezeteknél némi térítés ellenében a tagok 1950-es években - zömében kényszerűen – bevitt termelőeszközei, mezőgazdasági szövetkezeteknél pedig a kényszerűen tagosított termőföld képezte, s ez halmozódott fel az évtizedek során.

1992-től ez az oszthatatlan közös vagyon **egy – általában döntő – része került felosztásra (nevesítésre) névre szóló szövetkezeti üzletrészként értékpapír formájában** a tagok között.

A szövetkezeti üzletrész tulajdon nem vonható ki egyoldalúan a társaságból, azt csupán értékesíteni lehet. A szövetkezeteknél – eltérően a gazdasági társaságoktól – sem egy üzletrésznek, sem pedig az üzletrésztőkének összegét a szövetkezeti törvény nem írja elő.

2.3.2. Munkavállalói tulajdon kialakulása gazdasági társaságokban

Állami vállalatokban a munkavállalók részesítése a vállalat nyereségéből (**nyereségérdekeltség**), majd résztulajdonhoz juttatásának a szándéka a magyar törvényhozásban jóval megelőzte a privatizációt. Az állami vállalatok nyereségéből a munkavállalók már az 1960-as vége óta részesedtek.

Következő fokozat volt 1985. január 1-től az állami vállalat dolgozói részére **a vállalat tőkéjének emelését szolgáló vagyonjegyek kibocsátása**. Erre az adott lehetőséget, hogy az addig kizárólag államigazgatási irányítás alatt álló állami vállalatok közül a versenyszektorba tartozó nagyobb méretűek, un. *vállalati tanács*, a kisebb méretűek pedig *dolgozók közgyűlése általános vezetésével működő* állami vállalattá minősültek át. E vállalatoknál az alapítást és a megszüntetést kivéve a stratégiai jelentőségű tulajdonosi döntések érdemben e szervek hatáskörébe kerültek. A kibocsátott vagyonjegyeket a munkavállalók névértéken vásárolhatták

meg, és kettőt fizet hármat kap arányában a vásárolt vagyonejegyekhez a munkavállalók un. ingyenes vagyonejegyeket is kaptak. A vállalati vagyonejegyek azonban értelemszerűen nem részvények, hanem kötvények voltak, melyeket a privatizációt követő jogutód gazdasági társaság részvénytársaság esetén részvényekre, korlátolt felelősségű társaságok esetén pedig üzletrészekre váltott be.

A munkavállalók tényleges tulajdonszerzéséhez a kezdő lépést az 1989. évi rendszerváltozást megelőzően már 1988-ban a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (az első Gt.) tette meg.

3. A MUNKAVÁLLALÓI TULAJDONLÁS TÖRVÉNYI HÁTTERE

A munkavállalói tulajdonlás a következő ágakon indult el hazánkban:

1) Külön részvényfajtaként a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (régi Gt.)

a1) 244. §-ában megfogalmazott a jegyzett tőke legfeljebb 15 %-áig kibocsátható *dolgozói részvény* (egyéni tulajdont eredményezett és eredményez) és

a2) 243. §-ában megfogalmazott a jegyzett tőke egészéig terjedő mértékben kibocsátható un. *amortizációs részvény* (valamely közcélra létrehozott alapítvány vagy egyesület tulajdonát eredményező konstrukció, melyet azonban az első szabadon választott Kormány 1992. január 1-ével megszüntetett) formájában,

2) külön részvény-, illetve üzletrész fajtát nem képező privatizáció esetén ma is alkalmazható kedvezményes együttes tulajdonszerzési konstrukcióként a jegyzett tőke 15 %-ig terjedő mértékben, mely 3 év részletvétellel egyéni tulajdont eredményez,

3) a Munkavállalói Résztulajdonosi Programról (MRP) szóló ma is hatályos 1992. évi XLIV. törvény akár kizárólagos munkavállalói tulajdont eredményező, együttes tulajdonszerzési konstrukcióként, mely 5-15 éves futamidejű kedvezményes hitel és/vagy részletvétel eredményeként az MRP alapszabályban meghatározott idő elteltével szintén egyéni tulajdont eredményez.

3.1. Dolgozói részvények és üzletrészek kötelező kibocsátása a privatizációs bevételből felemelt jegyzett tőke terhére

További lehetőség volt kedvezményesen munkavállalói résztulajdon szerzésére **a névérték 10 %-áért vásárolható dolgozói részvények kibocsátása.** Ennek **forrása** az 1989. évi első privatizációs (az átalakulási) törvény⁷ alapján az önprivatizációs körbe tartozó kis-közepes vállalatoknak készpénzért értékesített részvényei árbevétele legalább 20 %-ának a társaságba történt befektetése (un. PEH=privatizációs ellenérték hányad), ebből a részvénytársaság jegyzett tőkéjének kötelező felemelése és a felemelt jegyzett tőke 10 %-áig ennek terhére dolgozói részvények kibocsátása volt.

Az 1995. évi (harmadik) privatizációs törvény⁸ az un. egyszerűsített privatizációba⁹ bevont kis-közepes méretű társaságok esetében a munkavállalók e típusú kedvezményes tulajdonszerzését a készpénzes bevétel 5 %-áig biztosította a munkavállalók részére azzal azonban, hogy ebből nemcsak a részvénytársaságok, hanem a korlátolt felelősségű társaságok is részesednek, s nem korlátozza a tulajdonszerzés formáját dolgozói részvényre, vagy dolgozói üzletrészre. Az 1992. évi –második – privatizációs törvény hatálya alatt az MRP törvény széleskörű alkalmazására tekintettel a munkavállalók e típusú kedvezményes tulajdonszerzésére nem volt mód.)

3.1.1 Dolgozói részvények és üzletrészek kibocsátási lehetősége a társaság jegyzett tőkén felüli vagyona terhére

Mind a régi Gt. , mind pedig az azt leváltó EU-konform 1997. évi CXLVII. számú törvény (új Gt.) lehetőséget biztosít a társaság közgyűlése, taggyűlése részére a jegyzett tőkén felüli vagyon terhére a felemelt jegyzett tőke 15 %-áig dolgozói részvények, illetőleg üzletrészek kibocsátására.

⁷ 1989. évi XIII. törvény 21. §-a.

⁸ Lásd 4. alatti lábjegyzetet.

⁹ Lásd 1995. évi XXXIX. törvény 41-44. §-át.

3.2. Kedvezményes tulajdonszerzés a jegyzett tőke 15 –áig állami tulajdonú részvényekből, illetőleg üzletrészből

Az állami vállalatok magánosítás egész tartama alatt jogszabály, vagy országgyűlési határozat lehetővé tette és teszi ma is ennek a célkitűzésnek a jegyében azt, hogy piaci árszinten először a saját tőke 10 %-áig, majd a jegyzett tőke 15 %-áig terjedő mértékben a munkavállalók kedvezményesen 50 %-os vételárkedvezménnyel, saját jogú kárpótlási jegyeik beváltásával, 3 éves részletvétel formájában, vagy a Munkavállalói Résztulajdonosi Program (MRP) keretében szerezhessenek résztulajdont.

E kedvezményes vétel **mértékét az állami vagyonkezelő szervezet a gyakorlatban a jegyzett tőke 10 %-ára korlátozta.**

E kisebbségi résztulajdont eredményező konstrukció a privatizáció egésze alatt 1990-től **a mai napig hatályban van** és szinte minden egyes állami vállalat privatizációja kapcsán erre konkrét lehetőség is nyílt. **Ettől eltekinteni** ugyanis csak a hatályos privatizációs stratégiában megfogalmazott feltételek esetén lehetett és lehet ma is eltérni, melyet a hatályos privatizációs törvény¹⁰ a következőként fogalmaz meg:

55. § (1) *Állami vállalat átalakulása vagy állami vállalat többségi részvételével létrejött gazdasági társaságok - beleértve az állami vállalat által az átalakulást megelőzően vagy annak jogutódja által az átalakulást követően alapított társaságokat is - társasági részesedéseinek értékesítése során a munkavállalók kedvezményesen szerezhetik meg az állami tulajdont.*

(2) A munkavállalók állami részesedésekből való kedvezményes részesítése csak akkor mellőzhető, ha a többségi részesedést olyan befektető szerzi meg, aki az értékesítésre irányuló szerződésben a munkavállalók foglalkoztatására, illetve a munkakörülményeik javítására megfelelő biztosítékokkal alátámasztott szerződéses kötelezettséget vállal.

56. § (1) *A munkavállalók részére személyenként az éves minimálbér 150%-ának megfelelő kedvezmény adható az 57. § szabályai szerint úgy, hogy az ily módon szerzett társasági részesedéseik összege nem haladhatja meg a társaság jegyzett tőkéjének 15%-át.*

(2) Munkavállalók részére egyénileg, illetve az általuk alapított társaságok, szövetkezetek, illetve MRP szervezet részére nyújtott kedvezmények formáit az értékesítésre jogosultak egységesen kezelik, és a különböző módon nyújtott kedvezményeket együttesen veszik figyelembe.

57. § (1) Munkavállalói csoport által kezdeményezett kivásárlás esetén, illetve amennyiben a kedvezményes vásárlási programban nem minden munkavállaló vett részt, a kedvezmény lehetséges mértékét (összegét) az érintett munkavállalók létszámára és a teljes vállalati munkavállalói létszámra tekintettel arányosan kell megállapítani. A kedvezmény azok számára, akik azt nem vették igénybe, későbbi időpontban is nyújtható.

(2) A munkavállalók számára az eladási árnak legfeljebb 50%-a erejéig árkedvezmény és/vagy részletfizetési lehetőség adható. A csökkentett vételár részletekben megvalósuló kiegyenlítése esetén - az MRP keretében történő értékesítést kivéve, amelyre az MRP törvény előírásai vonatkoznak - a csökkentett vételár 15%-ának készpénzben történő befizetése mellett a törlesztési idő legfeljebb három év lehet, s a vételár-hátraléokra kamatként az államadósság után fizetendő mindenkorai kamat számítható fel.

4. MRP MAGYARORSZÁGON ÉS HAZAI EREDMÉNYEK

4.1. A Munkavállalói Résztulajdonosi Program

Magyarországon az Országgyűlés az MRP törvényt – az Egyesült Államokat és az Egyesült Királyságot követően a világon harmadikként - 1992. júniusában – még az Európa Tanácsa ugyanez év június 17-i ajánlása megérkezése előtt¹¹ - ellenszavazat nélkül fogadta el.

Az MRP nemzetközileg elfogadott filozófiáját kellő időben és híven tükrözi a hazai állami vállalatok zömét alapító Ipari Kereskedelmi Minisztériumnak

¹⁰ Az állam vállalkozói vagyona értékesítéséről szóló 1995. évi XXXIX. (harmadik privatizációs) törvény (Pt.)

¹¹ Forrás: Mádl István Köztársasági Elnök Úrnak a Tulajdonos Munkavállalók X: Országos Konferenciája fővédnökeként írt levele.

alapítóként a Herendi Porcelángyár átalakulási és MRP-s privatizációs tervére 1992. májusában válaszként küldött következő állásfoglalása: "...A munkavállalói rész tulajdonlást olyan módon kell szabályozni, hogy ez a tulajdon ne csak a dolgozók mai generációját, hanem a mindenkori munkavállalókat illesse..."

4.1.2. A hatályos konstrukció jellemzői

Az MRP nemzetközileg elfogadott – hivatkozott - filozófiáját az MRP-ért lobbizóknak¹² nem sikerült általánosan elfogadtatni. Az MRP törvény ugyanis az Alapszabályra bízta annak eldöntését, hogy egyszeri együttes kivásárlásra hozzák-e létre az MRP szervezetet, vagy pedig – mint a Herendi Porcelánmanufaktúra Részvénytársaság – a mindenkori munkavállalók tulajdonaként.

Az eredmények azt igazolják, hogy a munkavállalók az esetek többségében – feltételezhetően kellő ismeret hiányában – nem ismerték fel valódi érdekeiket és az esetek többségében a kezdeti széleskörű munkavállalói tulajdon többségében – s ez a kedvezőbb eset - a törlesztés befejeztével vezetői tulajdonná koncentrált, kisebb részében pedig - valódi, vagy munkavállalói tulajdonlás fenntartása estén is leküzdhető - tőkehiányra hivatkozással külső befektetők kezébe került.

4.1.3. Az MRP törvény jellemző vonásai

1) A módosítás nélkül az 1992. évi meghozatala óta hatályos törvény az MRP részére **kedvezményt** – ezt is *mindössze társasági adó és a vételhez kedvezményes feltételekkel hitel és részletvételi lehetőség formájában - csak privatizációhoz biztosít.*

2) *A szervezet által a résztvevők saját befizetéseiből megvásárolt részvényeket, üzletrészeket haladéktalanul a résztvevők korlátozásmentes tulajdonába kell adni.*

3) **A hiteltől, vagy részletre vett és már tehermentesített részvények, üzletrészek fő szabályként a törlesztés arányában átszállnak a résztvevőkre, s**

¹² Az MTA Szociológiai Kutató Intézete tudományos főmunkatársaként Lukács János mérnök-szociológus alapkutatói témaként már 1987-ben az Egyesült Államokban, majd az Egyesült Királyságban tanulmányozta és az MRP törvény mielőbbi hazai megalkotása és az MRP hazai bevezetése érdekében még 1989. őszén másik öt magánszeméllyel megalapította a Rész-Vétel Munkavállalói Tulajdonlást és Részvételt Támogató Alapítványt, melynek azóta is ügyvezetője.

ezek után a résztvevők kizárólag a társaság közgyűlésén gyakorolhatják a szavazati jogukat.

4) Nem elégséges vagyoni biztosítéka hiányában az MRP szervezet – és ez vált általánossá - a társaság törvényél fogva kötelező kezességvállalása mellett jön létre, ezért

a) a szervezet csak a társaság hozzájárulásával alakulhat meg,

b) ez viszont egyúttal a tulajdonostársak lemondását is jelenti az MRP szervezettel szemben az elővásárlási jogokról,

c) a felvett hitel biztosítékeként a résztvevők és a volt résztvevők a törlesztés tartama alatt - kivéve az örököseiket és a nyugdíjba vonultakat - nem juthatnak tőkejövedelemhez, mert

- a hitelből és részletre szerzett részvényeiket, üzletrészeiket még egymás között sem értékesíthetik (a hitelező zálogjoga és elidegenítési tilalom terheli azokat),
- osztalékot pedig nem kaphatnak (a szervezet, a résztvevők és a volt résztvevők tulajdonában lévő részvényekre, üzletrészekre jutó osztalékot ugyanis kizárólag törlesztésre lehet fordítani).

5) A szervezet a törlesztés befejezése után fő szabályként megszűnik, mert vagyon nélkül célszervezetként nem működhet. Kevesen ismerik ugyanis a 18. § (5) bekezdésének azt a rendelkezését, hogy – idézet a miniszteri indokolásból - : „Az alapszabály azonban rendelkezhet úgy is, hogy bizonyos mennyiségű vagyonrész a törlesztés teljes befejezése után is a szervezet tulajdonában tart, a belső részvény forgalmazás és a munkavállalói tulajdonlás folyamatos fenntartása érdekében. Ebben az esetben a szervezet nem szűnik meg.”

4.2. Az MRP hazai eredményei

A törvény preambuluma szerinti – ismertetett - célját az akkori jogrendszer keretei között be is töltötte. Az országban az első MRP-s kivásárlásokra (Herendi Porcelánmanufaktúra Rt, Aranypók Kereskedelmi Rt, Aranygallér Sütőipar Rt, Beledi Betonáru Kft) még 1992-ben sor került. E vételeket az 1995. évi új privatizációs törvény hatálybalépésig, 1995. június 16-ig még több mint 200 követte. 1995. év végéig 72.000 résztvevő munkavállalóval 234 MRP szervezet névértéken 47,4

milliárd Ft állami vagyont, az állam addig értékesített vállalkozói vagyonának mintegy 10 %-át vásárolta meg, szinte kivétel nélkül nyilvános pályázat megnyerésével.

A privatizálható vagyon összegének csökkenése, összetételének kedvezőtlenebbé válása, és egyes szabályozási problémák mellett elsősorban a belföldieket kedvezményező addigi privatizációs stratégia helyett a törvényindokolás szerint a rendkívül nagy költségvetési hiányra és államadóságra, továbbá a termelőgazdaság alacsony technikai színvonala miatti tőkebevonás szükségességére tekintettel un. készpénzes stratégiát bevezető és az egzisztencia hitel belföldiek által felvehető összegét korlátozó 1995. évi privatizációs törvény hatására 1996. január 1-től 1998. november 30-ig az értékesített állami vagyonnak csupán 1 %-át képező, névértéken 4,2 milliárd Ft állami vagyon MRP-s kivásárlása valósult meg mintegy 8.000 munkavállaló részvételével 11 újonnan alakult és 9 már működő MRP szervezet útján.

A munkavállalók ezen alacsony részesedése összhangban áll a belföldieknek a privatizációból való érdemi kizorolásával: a belföldiek részesedése a privatizációból az 1992-94. évi kétharmad körüliről ugyanis 1995-től 15 % alá zuhant vissza.

Az MRP visszaszorulásának további oka volt még az, hogy pályázat esetén az állami vagyonkezelő szervezet MRP helyett az új privatizációs törvénnyel bevezetett vezetői és munkavállalói kivásárlási konstrukciót szorgalmazta, és a munkavállalók részére pályázat mellőzésével a jegyzett tőke 10 %-áig 50 %-os vételár-kedvezményrel értékesíthető állami tulajdonrészek eladása esetén - erre irányuló konkrét kérelem ellenére is - az MRP-vel szemben előnyben részesítette a munkavállalók egyéni kivásárlását.

Mindezek ellenére 1998. november végéig összességében több, mint 80.000 munkavállaló részvételével a privatizált volt állami vállalatoknak 14 %-át kitevő 245 MRP szervezet a privatizált állami vagyon 5 %-át elérő 50,0 milliárd Ft névértékű részvényt, illetve üzletrészt vásárolt saját társaságában.

Az állami versenyszektor privatizálása befejezéséig, 1998. év végéig a KSH Interneten közzétett adatai szerint országosan összesen 300 MRP szervezet jött létre. Az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt Interneten is ismertetett jelentéseiből kitűnően az általa kezelt vagyonból 245 MRP szervezet vásárolt. További 55 MRP szervezet a nem privatizált volt országos állami nagyvállalatok átalakulásából létrejött állami társaságok (pl. MÁV Rt.) egyes elkülönülő egységeiből

létesített társaságok magánosítása és a volt tanácsi vállalatok társasággá történő átalakulása során alakult meg.

A Tulajdonos Munkavállalók és Társaságaik Országos Szövetsége és a Rész.-vétel Munkavállalói Résztulajdonlást és Rész-vételt Támogató Alapítvány **277 MRP szervezetre kiterjedő, közel teljeskörű 1997. őszi közös felmérése és a 2001. évi adatgyűjtés szerint**

1) az MRP szervezetek 11 %-a kizárólagos, 24 %-a 75 –99 %-os , 17 %-a 51-74 %-os, 4 %-a 50 %-os. 40 %-a 10-49 %-os, 4 %-a pedig 10 % alatti tulajdont szereztek, azaz:

- ❖ legalább 75 %-os tulajdoni részesedést ért el a szervezetek 35 %-a,
- ❖ előzővel együtt többségi tulajdont 52 %-a,
- ❖ 50 %-os résztulajdont 4 %-a,

kisebbségi tulajdont 44 %-a szerzett, melyből 10 % alatti résztulajdonos csak a szervezetek 4 %-a volt. A hazai MRP szervezetek kivásárlásainak csak 23 %-a nem érte el a társaság közgyűlésén a „beleszólási” jogot biztosító kritikus 25 %-os résztulajdont, amely elégséges ahhoz, hogy az MRP nélkül ne lehessen társasági alapszabályt (társasági szerződést) módosítani

2) az MRP-s társaságok kedvezőbb eredményeket érnek el, mint a többi társaság, ugyanis:

- ❖ az MRP-s társaságok átlagos jövedelmezősége kedvezőbb az országos átlagnál. Az egy főre jutó adózás előtti eredmény közel 40%-kal (!) magasabb átlagosan a munkavállalói tulajdonú cégekben, mint a többi gazdasági társaságnál.
- ❖ az állami vállalatokból alakult 1709 társaság közül országosan felszámolás miatt megszűnt 177 gazdasági társaságból (az összes társaságnak 14,5 %-a) mindössze 5 volt MRP-s társaság (a 300 MRP-s társaságnak mindössze 1,8 %-a).

A privatizáció folyamán létrejött 245 MRP szervezet az Egzisztencia-hitel mintegy harmadát (18-25 milliárd Ft-ot) vette fel.

Jelenleg több mint 195 cég van, ahol meghatározó a munkavállalói tulajdon. Ezen cégeknek nagyjából a felében a munkavállalók a többségi tulajdonosok. A tulajdonos munkavállalók száma kb. 80 ezer, a társaságok dolgozóinak átlagosan 70%-a résztvevő. Tulajdonukkal a munkavállalók e gazdasági társaságok kb. 75-80

milliárd jegyzett tőkéjét és 100-120 milliárdos saját tőkéjét ellenőrzik. Ezek megvásárláskori adatok és mostanra már nemcsak nominálisan, hanem tényleges vagyonértéken is többszörös a vagyon. Ma a munkavállalói tulajdonú cégek összes jegyzett tőkéje 260Mrd Ft , saját tőkéje 680 Mrd

A versenyszférának – létszám alapján számolva – mintegy 6%-át, a jelenti a munkavállalói tulajdon, ami a hazai magántulajdonban lévő rész 12-13%-a. A cégek átlagos nagysága 340 fő, mely ezer felettől 40-50 fős kis cégekig változik, átlagos jegyzett tőkéjük 300-400 millió Ft, amely szintén igen eltérő, több milliárdtól 30-50 millióig.

A következő táblázat az állami vagyonkezelő szervezetek MRP-s értékesítésének összefoglaló adatait mutatja 1992-1998 között.

<i>Év</i>	<i>Tranzakció k száma</i>	<i>Tranzakciók névértéke (Mrd Ft)</i>	<i>Foglalkoztatott létszám (kumulált)</i>
1992	10	1,762	1100
1993	124	22,079	28800
1994	85	14,962	6500
1995	40	3,653	72800
1996	13	3,573	77400
1997	11	3,597	80000
1998	5	0,126	n. a.
1999- 2002	0	0	n. a.
Összesen	287	49,625	80000